

BÄFVERNYTT

Härnösands Släktforskarförening

N:r 26 september 2002

INNEHÅLL

Sidan 2.

Styrelsens sammansättning.

Sidan 3.

Ordförande har ordet.

Sidan 4.

Några inslag från tidningar utgivna i Härnösand.

Sidan 5.

Ordskatten från A till Ö.

Dansk häxa bränd.

Sidan 6.

Legosängsavgifter. Föreningens vårutflykt.

Sidan 7.

Barnamörderskans flykt ur Landsfängelset.

Sidan 8.

Efterlysning.

Sidan 13.

Program hösten 2002.

Sidan 14.

DIS-MITT 10 år

Sidan 16.

CHRONOBODEN.

Sidan 17.

Register öfver Kongl. Allm: Magasins Directionens ankomna bref från 1807...

Sidan 18-20.

Gammal nidvisa från Säbrå.

Spridda noteringar blir ett sammanhang Viksjö och flyttande smeder.

Den 11 maj 2002 gjorde Härnösands släktforskare en utflykt till Viksjö med besök i kyrkan och hembygdsgården. Komminister Gun Grönbäck visade och berättade utförligt om kyrkan och dess inventarier. I hembygdsgården berättade

far var några år mästersed på Västanå vid 1800-talets mitt.

Några dagar tidigare, den 4 maj, hade jag i Kulturmagasinet i Sundsvall hört Ulf Berggren tala om projektet att publicera alla svenska smedsläkter före 1800. Ulf

Gun Grönbäck hälsar oss välkomna till Viksjö kyrka (foto: B. Andersson).

hembygdsföreningens ordförande Ola Engström om socknen, Västanå bruk och en kommande fotoutställningen med äldre porträtt av sockenbor. Förstoringarna var förnämliga. Därefter fortsatte färden till Västanåfallet för kaffe och trevlig pratstund. Min morfars far-

är bl. a. ordförande i Föreningen För Smedsläktsforskning (FFS). Smederna flyttande ofta. Deras yrkeskunnande var efterfrågat av bruksägarna och en flyttning var ett avancemang för familjefadern.

läs vidare sidan 9

Styrelse

Ordförande Roland Ek	Finsvik 2327	0611-660 81
V.Ordf. Björn Thunberg	N:a Kyrkogatan 22 C	0611-136 69
Sekr. Lars Drejare	Seminariegatan 9 B	0611-231 77
Kassör Agneta Olofsson	Kastellgatan 26	0611-221 85
Ledamot Ove Näslund	Furuvägen 33	0611-184 40
Ledamot Örjan Öberg	Parkgatan 27	0611-221 88
Ersätt. Lennart Björklund	Hälletorpsvägen 26	0611-179 86

Revisorer

Ordinarie Stig Brunnéd	Helgumsbro 14	0611-751 00
Ordinarie Lennart Hellsten	Hovsgatan 56	0611-184 95
Suppl. Sixten Lundkvist	Brännavägen 88	0611-233 22

Valberedning

Ordf. Ola Johansson	Maratongatan 33	0611-121 56
Margareta Grafström	Ådalsvägen 5	0612-221 71
Tony Jonsson	Tjädevägen 108 B Helgumsbro 14	0611-511333

Klubbmästare

Asta Brunnéd	Seminariegatan 9 B	0611-751 00
Kerstin Drejare	Brännavägen 88	0611-231 77
Karin Lundkvist	Kastellgatan 26 N:a Kyrkogatan 22 C	0611-233 22

Redaktionskommitté

Agneta Olofsson		0611-221 85
Björn Thunberg	Överdalen 2230 Finsvik 2327	0611-136 69

Redaktör

Åke Omberg		0611-606 85
------------	--	-------------

Ansvarig Utgivare

Roland Ek		0611-660 81
-----------	--	-------------

Nya Medlemmar

Härnösand:

*Ulla o Åke Eriksson,
Inger Persson.*

Alvesta:

Laila Dahlberg

SAKNAD MEDLEMS- AVGIFT ÅR 2002

Kassören låter meddela att det saknas en del inbetalningar av medlemsavgifter för 2002.

Du som fått tidningen med vidhängande inbetalningskort, önskar du kvarstå som medlem **måste inbetalningen göras snarast.**

**Medlemsavgiften är 100:- Familjemedlem 35:-
Företag/Föreningar 200:- Postgirokontot är 43 61 16 - 8**

Lösnummer finns till försäljning från nummer 1 till 21 om så önskas. Priset är 20:-/nummer plus porto. Vänd er vid intresse till Agneta.

*E-post till Agneta är: ao@genea.se
E-post till Åke är: overdal@algonet.se*

Åke Omberg Överdalen 2230 870 10 Älandsbro

ORDFÖRANDE HAR ORDET

SLÄKTFORSKARDAGAR 23-25 AUG. 2002 I BORLÄNGE

Från ett varmt och soligt Borlänge vill jag rapportera kortfattat om släktforskar dagarna.

ORDFÖRANDEKONFERANSEN

Nättidningen/släktforskarportalen Rötter.

Håkan Skogsjö, redaktör, redovisade sina synpunkter på Rötter, att denna skall vara en möjlighet till information och en mötespunkt där man utbyter erfarenheter, med flera regionala och lokala inlägg, fler läsarsidor, tillfällighetsfynd, "gamla bilder" kabinettefotografier, flera databaser, mer aktivt med dagliga nyheter, sökmotorer, att hitta lokala föreningar mm.

Sekretess med finesse.

Per Clemensson, arkivarie, redde ut begreppen när det gällde sekretessgränsen 70 år.

Våra kyrkböcker ända fram till 1991, är offentliga handlingar och är i princip tillgängliga för den som vill studera dem. Dock kan det i detta offentliga material i undantagsfall finnas känsliga uppgifter, som motiverar sekretess. Detta gäller dock endast uppgifter yng-re än 70 år. Som exempel på känslig uppgift anfördes skyddad indentitet enl. lag 1991. Mer information finns att läsa i Tryckfrihetsförordningen, Yttrandefrihetsgrundlagen och Personuppgiftslagen. Mer finns också att läsa på

www.oppnasverige.gov.se

Offentligt och/eller privat.

Arkivväsendet är statligt och biblioteken är kommunala. Vi har varit vana vid att det är det offentliga Sverige som ansvar för det material vi som släktforskare är beroende av. Tiderna ändras dock. Sedan länge tar staten (Riks-arkivet/SVAR) rejält betalt för att, utanför respektive landsarkiv, på ett kommersiellt sätt tillhandla allmänna handlingar. Så pass rejält att konkurrens skapas. In på scenen kommer företaget Genline med en ny spännande teknik, som tycks vara framtidens lösen. De tänker lägga ut ministerialböckerna på nätet och ta betalt för att man skall kunna abonnera på dessa via nätet. En diskussion uppstod om det var bra för släktforskare att källmaterialet hamnar utanför statlig kontroll. Enl. riksarkivarien så skall i princip allt material tillhandahållas fritt.

RIKSSTÄMMAN

Som representant för vår förening deltog jag i riksstämman.

Ted Rosvall omvaldes till förbundsordförande.

En lång och seg debatt om nya stadgar med slutna röstning genomfördes.

Sedan genomfördes sedvanliga förhandlingar. De avgående styrelseledamöterna avtackades.

Mer att läsa finns i Rötter,

www.genealogi.se.

USTÄLLNINGAR MM

Det fanns naturligtvis mycket att ta del av när det gäller olika

fortsättning sid 15

Några inslag från tidningar utgivna i Härnösand

Västernorrlands Allehanda den 28/7 1888

En omfattande jordskakning har i vår ort bemärkts i natt från kl. 3 på morgonen. En i norra delen af staden boende person har underrättat oss, att jordskakningen fortfor omkring fem minuter.

På landstället Marieborg vid södra sundet hade äfven jordskakningen känts stark. Lampor i taken hade kommit i svängning, möbler skakats o.s.v. Att denna jordrörelse icke inskränktes till vår stad eller närmaste platser, kan synas deraf, att enligt ett telefonmeddelande från Ådalen vid samma tid tvenne jordstötter förmärktes vid Strömnäs, Sandviken, Sandö och Svanö sågverk samt i byarna der omkring. Jordstötarna voro öfverallt åtföljda av starkt dunder.

Från Lungön meddelas att stöten kändes vid 3-tiden gående från öster till vester och varade i flera minuter.

Hernösandsposten den 28/7 1888

En stark jordstöt förmärktes härstädes förliden natt vid 3-tiden. Jordstöten tyckes hafva framgått från nordvest och var så stark, att en mängd personer väcktes ur sin sömn. Möbler skakade i rummen. Fenomenet har förmärkts å hela Hernön och äfven i Lägdom, Säbrå socken. Arbetareföreningens vaktmästare uppgifver att han på natten vaknade med "att det knakade och brakade i hela huset". Personer, som samtidigt vistades ute å

sjön uppgifva, att ett svart moln var synligt öfver staden.

Från **Stigsjö** skrifves till Hernösandsposten: I morse kl. 2.55 observerades en jordstöt, gående som det tycktes från nordvest till sydost, så stark, att fönster och dörrar skakades och personer deraf vaknade. Stöten varade endast några sekunder.

Från **Sandö** telefoneras, att jordskalvet äfven där i orten gjort sig ganska känt. Dörrar hafva öppnats, brädstappar vid sågverken skakats o. s. v. Tiden uppgifves till kl. 2.55 på natten.

Västernorrlands Allehanda den 1/8 1888

Den jordstöt, som i lördags morse kändes härstädes, har iakttagits öfver hela länet, ända så långt upp som i Örnsköldsvik. Derstädes var den så stark, att boningshusen märkbart skakades der den drog fram. Ett då hördes äfven såsom åska på långt håll. Jordstöten tycktes gå från öster till vester.

ORDASKATTEN från A till Ö

Ola Johansson

Guven : Ånga, varm luft.	kommet barn.	niska, 2) vanskapt människa.
Gvaksä : 1) Skall av liten hund 2) uppstudsighet.	G8fta : 1) Varm luft, doft.	Inm8nt : tandlöshet, insjunken mun.
Gvadd, snorgvadd : Skällsord om pojkar.	G8r : 1) Var, 2) något ont som bringats till sin spets, t.ex. g8r-snål, g8r-elak, g8r-kallt.	Innabönnen : Slutet, inbunden.
GvaLp : Hundvalp.	H8skes : Rysa, frysa.	Inn8nner : Fattig, "under isen".
Gvann : Mullvad.	Hö-slinn : Höskrinna.	Intjvätt : Ingenting.
GväLja : Slem, t.ex. vid sjöstränder.	H8kken : Vilken ?	JaLmes : Klaga.
GåL-mella : 1) Från gård till gård 2) avståndet mellan gårdarna.	H8kker : 1) Frysa. 2) gråta. 3) lågmäld gnägging av häst.	Jansch, jönsch : Härförliden
GåL-sop : En som springer i gårdarna.	H8gfäll : Gilla, tycka om.	JekkeL : Oxeltand.
GångsyNa : Person som ser så illa att han nätt och jämt ser att gå.	H8gst : Ställe vid skogsavverkning.	Jeln : Fiskavskräde.
Gädd-slir : Liten gädda.	H8rves : Köldrysningar.	Jera : Dålig smak i munnen, uppstötningar.
Gärv : 1) Myndig ålder, 2) högfärdig, 3) försig-	H8s : Piphuvud.	Jeren : Girig, flitig.
	Ill : Ond, vred.	Jerte : Idissla.
	Illh8ga : Ovillig.	Jestaligen : Uttryck för beklagande.
	Illjasch : Elak, retfull.	Jett : Måste.
	Illv8Ling : 1) Elak män-	Jetten : Hävstång att höja kvarnstenen med.

DANSK HÄXA BRÄND

Tiden åren 1632-1647

I dag blev "Krubbel-Anna" bränd på bål i staden Tibe. För ändamålet förbrukades 16 lass ved och ris, vilket anvisats av allmänna medel. Därmed har man äntligen fått ordning på denna segslitna process, som ett tag hotade att rinna ut i sanden. Genom rådigt ingripande från kung Kristians sida kom rättegången dock in på rätt spår igen så häxan äntligen kom på bålet. För en månad sedan, den 10 nov. brändes huvudpersonen i häkkotteriet, Maren Spliid.

Maren var känd som en god och duktig kvinna, men hon var alltför pratsam och känd för sin elaka tunga

VÄRLDENS NYHETER Nr:53 sid. 209.

Legosängsavgifter

vid länets lasarett och kurhus hafva af landstingen bestämts att under år 1908 utgå med följande belopp.

Afgifter pr dygn.

	å allm. rum	å ensk. rum
För sjuka fr. länet.	0:75:-	3:-
För Volon. o. soldat.	1:25:-	0:-
För sjuke fr. andra l.	1:50:-	3:50:-
För sjuke fr. utland.	2:-	1:-
För vård af sinnessj.	1:50	0:-

Å kurhuset

För sjuka fr. länet utan afg.

3:-

För sjuka fr. andra l. utan afg.

4:50-

För sjuka fr. utland utan afg.

4:-

Likaledes har äfven landstinget beslutat att, om patient å enskilt rum medhade egen vårdare, skulle för denne erläggas en afgift af 2 kr. pr. dag, dels att för patienterna å Utanede sjukhem för medellösa lungsiktiga inom länet, skulle erläggas en sjukvårdsavgift af 75 öre pr. dag, om afgiften erlades af patienten själf, samt 1:25 pr. dag därest kommunen betalade kostnaden.

KÄLLA: VÄSTERNORRLANDS LÄNSKALENDER
1909

HERNÖSANDS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

Härnösands släktforskares vårutflykt gick i år till Viksjö.

Komminister Gun Grönbäck hälsade deltagarna välkomna på trappan till den originellt utformade kyrkan. Hon berättade om kyrkans öde och dess inventarier. Särskilt blev deltagarna imponerade av de vackra, nyligen reparerade mässkrudarna, många av dem tillkomna långt före kyrkans brand 1926.

Detta år hade hela kyrkan brunnit ned. Klockstapeln och en del inventarier, bland annat en av Västanå bruk tillverkad järnkista med de nämnda mässkrudarna hade dock räddats.

Genast efter branden hade kyrkan återuppförts, i huvudsak i utseende som den gamla från 1751.

Föreningens vice ordförande Björn Thunberg överlämnade några rosor till komminister Gun som tack för visningen.

Medlemmarna fortsatte sedan till Viksjö hembygdsgård där hembygdsföreningens ordförande Ola Engström tog emot och gav oss delar av sin stora kunskap om Viksjö socken, Västanå bruk och dess folk.

Senare i sommar kommer en utställning av gamla utomordentligt välgjorda fotografier av sockenmedlemmar att visas i Västanå herrgård. En del av dessa bilder kunde vi nu beundra i hembygdsgården.

Tack, Ola för en engagerad framställning om bruksfolket vid Västanå.

Deltagarna i utflykten fikade sedan till bruset från det för dagen måttligt imponerande Västanåfallet.

Barnamörderskans flykt ur Landsfängelset

I mitt letande i gamla domböcker upptäckte jag, att ett så kallat urtima, alltså extra, häradsting hållits "uti Äskja Gästgifvaregård den 17 sep. 1770 med anledning av barnamörderskan Margareta Danielsdotters flykt från Ullångers Landsfängelse". Det här fängelset låg på ungefär samma plats där Gästis i Skidsta fanns för några tiotal år sedan. I dag är huset ombyggt till hyreshus. Landsfängelset byggdes omkring 1740 och blev kvar tills i oktober 1813, då verksamheten lades ner och fångarna flyttades till fängelset i Härnösand. Där fanns i mitten av 1700-talet endast ett mindre stadshäkte. Landsfängelset i Ullånger bestod av en stor timmerbyggnad med tre fångrum och ett vaktrum. Runt om byggnaden fanns dessutom ett högt träplank. I de tre fångrummen förvarades upp till 15 personer, de flesta i väntan på att deras fall skulle komma upp i rätten.

DIT FRAKTADES fångar från Anundsjö i norr, från Sollefteåtrakten i väster och från hela Ådalsområdet beroende på Ullångers centrala placering i landskapet. Några hundra meter mot nord-ost efter kustlandsvägen låg spöpålen på lämpligt avstånd från fängelset för dem som dömdes till spöstraff. Tingshuset låg då i den Wallinska släktgården, som i dag ägs av Jan Wallin, pappa till Magdalena Forsberg, skidskytt i världsklass. Barnamörderskan Margareta Danielsdotters flykt från fängelset finns

omtalat i ett nära 20 sidor långt rättegångsprotokoll med gamla krångliga juridiska ordvändningar och ett ålderdomligt språk. Dessutom handskrivet med den speciella stil, som jag tycker är svårare att tolka än de dokument som skrevs på 1600-talet. Protokollet innehåller många sidor med vittnesmål av olika personer mot de båda anklagade, vaktkonstapeln Georg Norberg och vaktkarlen Hans Nordwall.

MARGARETA DANIELSDOTTER hade blivit inspärrad den 24 juli och senare av någon anledning "af vaktmännen tillåtits gå ledig och lös" utanför fängelset. Det berättas om hur grannar sett henne gå tillsammans med Georg Norbergs hustru från deras hus ner till "Skidsta sjöbod" där hon hjälpt till med att tvätta kläder. Flera gånger beskrivs hur Norberg "lossat blacken", alltså fotbojan, och låtit henne gå "ledig och lös". Det här gällde alltså en kvinna som väntade på lagens strängaste straff - dödsstraff. På söndagen den 19 augusti hade vaktkonstapel Norberg "gifvit sig iväg till Ullångers marknad" nere vid Ullångersfjärden och samtidigt överlåtit ansvaret till Nordwall - någonting som enligt protokollet varit alldeles felaktigt.

PÅ MÅNDAG hade Nordwall "omvårdat sig om henne sedan hon följt honom med tvätt från Skidsta sjöbod till hans rum på fånghuset, qvällen innan hennes bortovarande". Trots att Nordwall "sedan han således utnyttjat henne till sin tjänst,

läs vidare på sidan 8

från sidan 7

efter dessa åligganden, var skyldig att fängsla och uti fångrummet insätta och öfvervaka denna Margareta Daniels-dotter, måst utstå att hon den 21 uti hvarande månad, afwikit och till flykten tagit“. Tydligen hade Margareta rejält lurat både Norberg och hans hustru samt Nordwall med avsikt att rymma så snart hon fick tillfälle.

DET FANNS en person som var ytterst ansvarig för landsfängelset - “kronolänsmannen och vaktmästaren Johan Hedström“. Han fick det tvivelaktiga nöjet att anmäla Margareta Danielsdotters flykt. Trots protokollets ytterst formella språk med många upprepningar av fraser från de olika vittnesförhören tycker jag mig ana en misstanke om att Margareta ansågs ha kollrat bort de båda vaktarna på mer än ett sätt. Det finns ibland en liten anstrykning av löje i det högtidliga skrivsättet.

HERRAR NORBERG och Nordwall försökte till att börja med skylla på varann, men sedan “Flere wittnen intygadt, det Norbergs hustru Magdalena Persdotter 2ne gånger varit tillsammans med barnamörderskan, hafva bägge Waktkonstaplarna Norberg och Nordwall på Rättens fråga vidkändt, att de låtit benämnda barnamörderska gå lös och ledig“. Rätten beslutade “att enligt lag uti Cap. 2ne för skäligt och rättwist döma bägge att mista tjänst och dertill pligta hvardera med tjugo par Spö och dessutom insättas i fängelserummet och böta 7 Rdr Silfvermynt“. Så skulle “fång-

huset med nye skicklige Waktkar-lar förses, så att Norberg och Nordwall kunde säkert förvaras till dess Kongl. Maj:t och Riksens Höglöflige Svea Hofrätt hade fastställt ytterligare straffpåföljd“.

OM BARNAMÖRDERSKAN Margareta Danielsdotter infångades och återfördes till häktet, om hennes vaktare Norberg och Nordwall fick ytterligare straff och vad som skedde längre fram i tiden vet jag ingenting. Dödsboken säger att en stolmakare vid namn Karl Georg Norberg avled i Ullånger i maj 1771 då han var 63 år gammal. Karl Georg Norberg var inget vanligt namn i Ullånger, så jag tror att det är samma person. En torpare vid namn Hans Nordwall avled 83 år gammal i Norrland i Bjärträ 1814, kan vara samma person men är mer osäkert. Om Margareta Danielsdotters öde kan vi bara fantisera innan vi låter hela den här händelsen försvinna in i glömskan.

FOLKE BOHMAN

INFÖRT I TIDNINGEN ÅNGERMANLAND
2002.05.31

SCANNAT OCH ORDBEHANDLAT AV

Örjan Öberg

Efterlysning

Hej! Jag är intresserad av uppgifter om min fff. Soldat Johan Gustavsson Granholm född 1831- 06 - 07 i Finland - Kronoby.

Om någon vänlig läsare stött på namnet i sin forskning, vore jag tacksam om ni i så fall ville höra av er till mig, hans sss.

från sidan 1

Frågeställningar

Hur hade mina förfäder flyttat innan de kom till Ångermanland och Medelpad? Vad finns nu kvar på platsen att se och uppleva av det, som de en gång sett? Exemplet Viksjö kyrka och Västanå bruk.

Här skall också sägas, att något material utöver det jag har i skrivande stund (juni 2002) inte tillkommit. Min släktforskning började vid mitten av 1970-talet och har successivt kompletterats. Ibland har rena tillfälligheter givit mig en pusselbit på vägen.

Berg och Jernkrok

På Västanå bodde mina förfäder ungefär endast 1850-1854, men där föddes min morfars far Johan Petter Berg den 22 juni 1850.

Han var son till mästern Johan (Jan) Berg (1816-1890) och hans hustru Christina Olsdotter (1814-1880).

Den äldste kände på farslinjen är bergsmannen i Grangärde, Dalarna, Hans Göransson född på 1660-talet. Dennes son Anders har efternamnet Berg och står som byggmästare vid Voxna bruk, där sonen Lars föddes 1733. Han blev mästern "på bruket" i Voxna. Ättlingar finns sedan på bl a följande orter: Gundbo i Alfta, Forsbacka bruk i Valbo, Forsse bruk i Långsele, Björkå bruk i Överlänäs, Sörfors bruk i Attmar, Västanå bruk i Viksjö och Sulå bruk i Indal. Där avled Christina Olsdotter den 7 augusti 1880 och Johan Berg den 15 februari 1890.

Med min morfars mor Brita Johanna

Schenling (1854-1928), född på Galtströms bruk, Njurunda, kommer namnet Berg åter in i familjen. Hennes mor Anna Brita (f 1820) var dotter till mästern Lars Berg (1760-1830) på Iggesund bruk, senare på Östanå bruk, båda i Njutångers församling. Dessa Berg finns från 1700-talets början på Ströms bruk i Harmånger.

Genom vigseln mellan mästern Petter (Pehr) Berg (1756-1796) i Voxna – farfar till Johan Berg på Västanå - och Stina Jernkrok (1751-1794) tillkommer fler smeder. Stina var dotter till hammarsmeden Anders Andersson Jernkrok (f 1717) på Långvinds bruk i Enånger och smedsdottern Anna Olofs-dotter (1714-1754) från Oslättfors bruk i Hille. Den för mig äldste kände Jernkrok är hammarsmeden Anders Ericsson Jernkrok (f c 1650) på Gisslarbo bruk i Malma, Västmanland.

Redan med Hans Göranssons son Anders Berg börjar flyttningen från Dalarnas bergslag under 1700-talets första decennier. Förhållandet är likartat för familjen Jernkrok, där Anders Jernkrok lämnar Västmanlands bergslag ungefär samtidigt. För snart 300 år sedan började mina smeders flyttning norrut, via olika bruk i Gästrikland, Hälsingland, Medelpad och Ångermanland. Men den Västanåfödde Johan Petter kom att bryta mot släktens månghundraåriga yrkestradition. På 1870-talet blev han arbetare och jordägare i Nacksta, Selånger/Sundsvall, där hans och Brita Johanna Schenlings åtta barn föddes. En av sönerna förde dock yrket vidare, *läs vidare sidan 10*

som smed vid Statens Järnvägar i Sundsvall. Flyttlassen måste ha varit tunga och gått vintertid, då slädföret var gott och kanske tillsammans med brukens järntransporter.

Enligt ett kontrakt den 22 mars 1851 mellan Västanå bruks ägare och elva hammarsmeder, måste dessa säga upp tjänsten senast den 20 december annars fortsatte anställningen. I ett kontraktstillägg den 7 februari 1852 finns endast åtta namn kvar, däribland Johan Berg, Anders Berg och Johan West-man. Tjänst bör därmed ha tillträtts vid årsskiftet. Mästersmeden Johan West-man med hustru finns för övrigt bland Johan Petters faddrar den 23 juni 1850 och Anders kan vara Johan Bergs äldste son.

I mitt källarförråd står en mindre träkista med handsmidda spikar, kraftiga handtag på sidorna, vackra beslag, gångjärn och lås. Den tillföll min morfar efter arvskiftet. Han var äldst av syskonen. Hans farföräldrar kan ha använt den vid alla sina flyttningar. Jag har alltid trott, att den innehållit gång- och sängkläder mm, som hört till hem-met. Men när jag nu åter läste bouppteckningen från den 21 november 1796 efter smeden Petter Berg, död i Gundbo, Alfta, fann jag att genast efter alla hans verktyg – klen-smedsstäd, skruvstäd, slägga, hammare, smedstänger, filar mm – är noterat en “kista med lås och hvarjehanda små jernsaker och metall“. Min kista har kanske använts vid transport av förfädernas yrkesredskap, oumbärliga för att ge familjen husrum och mat för dagen.

Kyrka och inventarier

Flertalet släktforskare besöker förr eller senare platser, där förfäderna levt och verkat. Ett självklart mål är trak-tens kyrka. Ibland är den medeltida, ibland en sk Tegnérlada och ibland re-lativt nyuppförd. I Viksjö brann kyrkan en kall februaridag 1926. Den hade en gång varit brukskapell vid Västanå, men flyttats till den nuvarande platsen 1793 och blev gemensam kyrka för alla viksjöbor. Efter branden uppfördes den nuvarande, som invigdes den 22 juli 1928. Så det är bara att konstatera, att inte ens med den starkaste vilja i världen, kan någon med 1850-talsförfäder få dem till att ha suttit i Viksjö kyrkbänkar. Men före-ningens besök den 11 maj och vad vi fick se, visar att det finns annat, som

kan knyta samman dåtid och nutid. I sakristian finns en porträttserie i bruna ramar av 15 präster, idel herrar än så länge, däri-bland den polisongpryde Erik Ulrik Carleson, som var bruks- och kapell-predikant 1846-1857. Och efter en titt på honom, kan kontinuitetens tanke år 2002 bli ungefär så här: - Trevligt att se dig. Dig har också Johan Berg och hans Christina sett. Och det var nog du, som döpte deras son – min morfar far

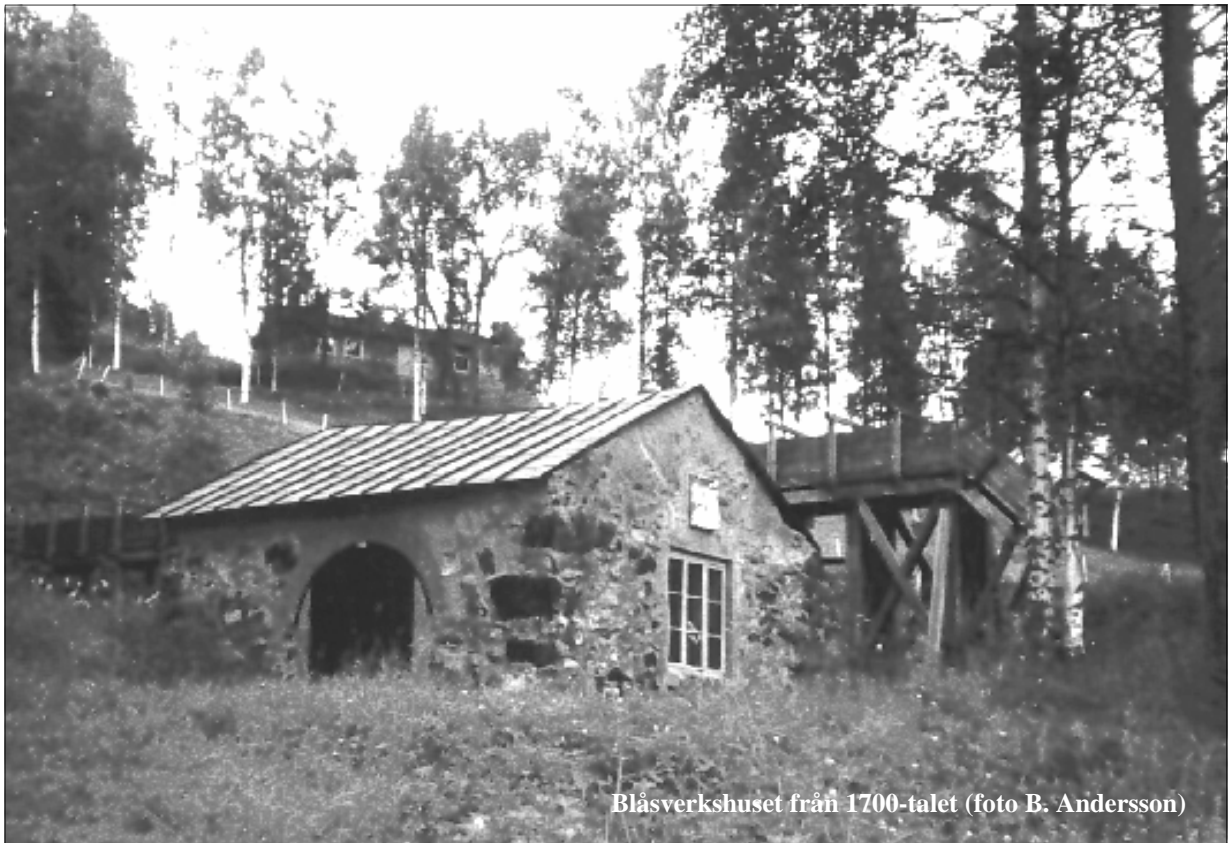
från sidan 10

en söndag i midsommartid 1850.

Den tunga mässhaken i svart sammet med silvertrådsbroderier från 1829 tillhör de få inventarier, som räddades 1926. Den måste mina förfäder ha sett vid sina kyrkobesök och den kan nutidens besökare se på Långfredagen. De gamla stallarna, som klarade sig, har de också sett, liksom klockstapeln, antagligen uppsatt 1792. Storklockan har inskriptionen "Guten samma år som Wiksiö och Westanå fick gemensam kyrka 1793 af Carl Jacob Linderberg i Sundsvall" (Sjödin, s 16). Denna klockklang hörde 1850-talets församlingsbor och samma klocka ljuder i vår tid.

Västanåfallets mäktigt, vällande, vita vattenkaskader och sett den vita herrgården med det lätt konkava, svarta taket. Den uppfördes 1792, då Johan Rothoff var brukspatron. Så har jag gått grusvägen ner mot det nästan helt utplånade bruksområdet, över Eksjöåns vatten, med 1700-talets blåsværkshus ännu vid åkanten, och fortsatt till bruksdammen. Där återstår tre bostadshus från den dynamiska epoken. Ursprungligen var det många fler. En bit längre bort låg en foderlada och en ladugård med uthus. Herrgården hade egen ladugård, som finns kvar.

Av kontraktet 1851, framgår att bruksägaren var skyldiga hålla sina

Blåsværkshuset från 1700-talet (foto B. Andersson)

Bruk och vattenfall

Många gånger har jag sett och hört

mästersmeder med husrum, ladugård och foder eller ängsmark för deras kor.

från sidan 11

Potatisland eller potatis ingick i lönen, liksom korn och råg. Kontantersättningen var kopplad till den kvantitet stångjärn, som smeden fick fram ur en viss mängd tackjärn och kol.

“Arbetstiden skall noga iakttages till smidets oafbrutna fortgång, hvarföre ock arbetet skall bö/r/jas kl. 6 Söndagsaftnarna“. Kontraktet grundade sig på Hammarsmedsordningen (18-23) och Tjänstehjonsstadgan (1833).

Av allt det, som under några år var en daglig syn för mina förfäder, återstår bara litet. Det är blåsverkshuset, som var en del av deras vardag. Det är herrgården, för dem inom synhåll, men ändå så långt borta. Det är Västanåfallet, som gav hamrarna hela deras kraft och blåsverket all dess pressade luft. Forsande vatten är aldrig detsamma, men det ljudande dånet och bruset hörs likadant nu som då och luften känns lika fuktmättad. Fortfarande låter fallet sig också tämjäs till en stilla damm, där de mina kanske bott. Och deras vägar och stigar var ungefär samma, som de jag nu sätter fötterna på. Delar av den skog och ängsmark, som jag ser och andas, såg också de, även om växtligheten ändrat karaktär.

Till sist

Ungefär 200 år tog det för mina förfäder att flytta från Dalarnas och Västmanlands bergslag, innan min morfar och alla hans syskon kom till Sundsvall. Då var smedernas yrkesroll i slakten snart också slut. Det blev andra tider och annan arbetskraft

efterfrågades.

Under några år på 1850-talet bodde familjen på Västanå i Viksjö. Där är kyrkan från 1928 och bruksepoken är nästan helt utplånad. Likväl låter sig 1700- och 1800-talen fångas in. För det är inte enbart byggnader, föremål och fotografier, som låter oss möta andra århundraden. Även ljud och stillhet kan leda oss dit. Det kan vara kyrkklockors klang eller forsars dån eller en damms tysta stillhet. Det kan också vara hundraåriga, upptrampade stigar eller solens skuggspel från hus och träd, ner mot gamla vägar och marker med sommarkoft.

På flera sätt kan forskarna nå det förgångna. Kommer vi till platser, där förfäderna bott och verkat, finns det oftast – vågar jag påstå –

läs vidare på sidan 13

från sidan 12

någoting där, som de också har sett eller hört eller upplevt. Förnimmer vi något av detta, då har besöket och tidsresan bakåt lett fram till ett mål, som fått en alldeles speciell mening. För mig eller för dig.

Faktaunderlag:

Släktarkiv Berg m fl, hos B. Anderson (parte).

Kontrakt 22 mars 1851 och 7 februari 1852 mellan Västanå bruks ägare och dess hammarsmeder, Västanå bruks arkiv, vol F 2: 5, hos SCA, Merlo arkiv, Timrå.

Anderson, Barbro: Historiska fakta och berättad familjehistoria i Sundsvallsområdet, i Sundsvallsbygden nr 15/1997, nr 16/1999.

Historisk kalender (datorbaserad), KEN-DATA, Härnösand 1993.

Nordisk Familjeboks andras upplaga (Bergslagen, m m).

Sjödin, Agaton: Kyrkor i Viksjö genom tiderna, Härnösand 1982.

Viksjö året runt, broschyr utg av Viksjö Hembygds- och Turistförening (uå).

Våra Bilder (Berg-Schenling), i Bäfvernytt nr 24/2001.

Västanåfallet, broschyr utg av Länsstyrelsens Naturvårdsverk, Härnösand (uå).

Karta över Västanå bruk 1854 (från Länsstyrelsens broschyr).

Barbro Andersson

☆

Program för hösten 2002

Onsdag 2 okt. Arkivhuset : Svante Holm " Genetiken och släktforskningen"

Tisdag 5 nov. LANDSARKIVET: Louise Nyberg " Från bondesamhället till dagens industrisamhälle"

Onsdag 4 dec. Arkivhuset: Thord Bylund

DIS-MITT 10 ÅR

Under 2002 fyller Föreningen DIS-MITT 10 år
Helgen den 21-22 september firas detta med

Jubileumsdagar

Tema: Släktforskning och datorer

med utställningar, offentliga föredrag och demonstrationer samt jubileumsmiddag
med dans

(Tag gärna med släktuppgifter om du vill prova på att mata in/skriva ut med
släktforskarprogram!)

Fri entré till utställningar, föredrag och demonstrationer
Allmänheten välkommen

Utställningar

Mithögskolan, Västhagen, intill Tonhallen i Sundsvall
Lördag den 21/9 kl 11-17 och Söndag den 22/9 kl 10-15

Utställare:

Föreningens medlemmar
Andra forskare med mellannorrländska släkter eller socknar
Släktforskarföreningar
Företag
Arkiv

Offentliga föredrag

Mithögskolan, Västhagen, intill Tonhallen i Sundsvall

Lördag 21/9

kl 12 - DIS nu och i framtiden

(Sture Bjelkåker, Linköping, ordförande i Föreningen DIS)

kl 14 - Släktforskning i original via Internet

(Peter Wallenskog, Täby, VD för Genline AB)

Söndag 22/9

Kl 11 - Projekt "Skog och historia"

Inventering och dokumentation av kulturhistoriska lämningar i landskapet
(Eva Klotz, Härnösand, arkeolog vid Skogsvårdsstyrelsen)

Kl 13 - Hemma i Selånger

(Karin Bjelkström, Sundsvall, fil. mag. och "Årets Medelpading")

Jubileumsmiddag

Lördag 21/9 kl 19

Stadshusverandan, Sundsvall

3-rätters jubileumsmiddag med dans till levande musik

Pris per kuvert endast 300 kr

se sidan 15

se nästa sida

Betalningen insätts senast den **2002-09-01** på föreningens postgiro **620 19 15-3**
Ange på talongen deltagarnas namn!

Arrangör: Föreningen DIS-MITT
Ev. ändringar redovisas på vår hemsida
www.dis-mitt.y.se

från sidan 3.

släktforskarföreningars m.fl. deltagande med material i form av böcker, CD-skivor mm. CD-skivssidan har ökat markant de senaste åren.

FÖRELÄSNINGAR

Maj Britt Nergård, fil.dr författare höll ett intressant föredrag om vallonska entreprenörerdrivkraften inom den in-dustriella expansionen i stormakttidens Sverige.

Ulf Berggren, ordförande i Föreningen För Smedsläktsforskning (FFS), föreläste om tyska smeder i Sverige. Det föreligger en föreställning om att vallonerna är de enda invandrade smederna i Sverige. Ulf Berggren som undersökt förhållandena påvisade att medan vallonerna begränsas till ca 1000 st. vallonsmeder och invandrade under en begränsad tid, är de tyska invandrade smederna mångdubbelt fler och har in-kallats redan från 1300-talet och fram-åt. Otaliga nu levande svenskar är ättlingar till dessa smeder.

Många släktnamn har klart tyskt på-brå. Som enda exempel kan nämnas Kock.

FFS har gett ut en ny CD skiva om smeder.

Sammanfattningsvis kan man säga att Dalarnas släktforskarföreningar ha-de väl genomfört sitt uppdrag att genomföra årets släktforskar dagar.

SLÄKTFORSKARDAGAR 2003

Blekinge släktforskarförening hälsar välkommen till Blekinge och till Ronneby brunn.

ÖVRIGT

Sveriges släktforskarförbund kommer att ge ut en CD-skiva med Sveriges befolkning 1970.

Med ca 8 miljoner namn och kostar 495:-, kommer i september månad.

Roland Ek

*****

från sidan 17

med Kronobrännerierna i både Sundsvall och i Härnösand. Markegångspriser. Ang. ändring af brödsorter vid kronans sjukhus (1811).

1814 sept. 1. ang. Om spannmåls-safsändning för Norriges behof till Sundsvall med fragthandlingen.

Magareta Grafström

Chronoboden.

Är en gammal Boodh ringad för 83 år sedan opbyggd
 består af twänne Botnar och är 4 tum i den öfwersta
 och 3 i den nedersta wåningen medh Låsar, Låsar
 och Nycklar, the Rummen som hör till det
 södra Fougderijet äro försedda med Brädefodring
 innan och uthan, tesutan gjort een ny trappa på
 Öfre botten, så och täckt öfwer Swalen
 på Öfre botten, så och täckt öfwer Swalen
 som är emellan rummen och är den
 na Reparation för 8 år sedan gjorder
 behöfwer ännu Reparation Långtillior
 och stolpar i Swahlen.

är emellan rummen och är den
 na Reparation för 8 år sedan gjorder
 behöfwer ännu Reparation Långtillior
 och stolpar i Swahlen.

HLA. Gbs läns L.kontor EI:a 36, 1695, s.1189-90

CHRONOBODEN

“ Är en gammal Boodh för 83 år sedan opbyggd, består af twänne Botnar och är 4 tum i den öfwersta och 3 i den nedersta wåningen medh dörar, lås och nycklar, the Rummen som hör till det södra Fougderijet äro försedda med Brädefodring innan och uthan, tesutan gjort een ny trappa på Öfre botten, så och täckt öfwer Swalen som är emellan rummen och är den na Reparation för 8 år sedan gjorder behöfwer ännu Reparation Långtillior och stolpar i Swahlen “.

“ för omkring 85 år sedan “ läser vi ovan. Den som då avses vara min mans anfader, gästgivaren och länsmannen i Säbrå, Christoffer Hansson Bure. I sin räkenskapsbok skrev han år 1644, att han “ med mit eget jern “ gjort lås och nycklar till Kronoboden i Härnösand och just i början av 1600

var han länsman och skrev bl.a. upp alla i socknen, som lämnat tionde av sina ägodelar för att vi skulle kunna lösa in Älvsborgs fästning. Han under-tecknade längden med sitt namn och bomärke. På 1640-talet hade han bö-jat reovera alla sina gamla skulder och räken-skaper och det kändes ju speciellt roligt, när jag hittade den här fint skrivna handskriften om Chrono-boden i Härnösand.

Register öfver Kongl. Allm. Magazins Directionens ankomne Bref från 1807...

På Kronholmen hade 1606 byggts en kungsgård och rimligen borde ett kronomagasin finnas i närheten, där skattespännmålen kunde förvaras och desslikes ett "Contoire" för magasin-förvaltaren och ett hus för drängarna, något som nämns i Register öfver Kongl. Allm. Magazins Directionens ankomne Bref från 1795-1819.

Det här registret härleder sig från en långt senare period, men reglerna kan ju ha varit desamma. Här kan man läsa om det huvudsakliga innehållet i varje brev och vill man beställa in själva brevet kan man göra detta. Det kan löna sig att sitta på landsarkivet i Här-nösand.

Hemmansägare Knut Åkerlund i Nora hade kopior på registret och ville att jag skulle hjälpa till med översättningen.

Även 1800-talsskrift kan vara lite mar-ig. Han var intresserad av Sockenmagasinet i Nora och bland papperen fanns även sådant som rörde Kronomagasin i Härnösand.

I NU (Norrländsk uppslagsbok) läser man "Sockenmagasin", i äldre tider en byggnad belägen vid sockenkyrkan avsedd för magasinering av spannmål, särskilt för att lindra vid missväxt". De har funnits från 1734-1863. Under goda år samlades reserv av bröd- och utsädesspannmål in.

"Kronomagasin med spannmål som tagits som skatt fyllde ibland samma uppgift". Magasinet byggdes av grovt

timmer på stolpar och med dubbla golv för att förhindra stöld. Inte förrän efter de svåra nödåren i Norrbotten på 1830-talet började man uppföra magasin även där.

Av registren att döma var detta en stor och omfattande verksamhet.

Några exempel:

7 maj 1795 ang. de 2000 tunnor korns öfversändande till Stockholm med första Sjölägenhet.

1796 april 21 ang. Spannmålsöfversändande för Torneå ortens undsättning.

17 maj ang. hvad som vid Spannmålstransporter i anseende til mätningen iagthagas bör.

1793 3 jan ang. försäljning af det uti Hernösands Magazins befintlige förråd af grå Erter.

Man läser om förvaltare som sjuk-skriver sig eller avskedas, om reparationer, om skepp och skeppare som anländer eller far med laster, om Certe-Partier som måste uppsättas åt dessa.

Slädar för frakt i inlandet. Skjutsar och frakt skall betalas. I krigstider skickas bröd och spannmål till Frösön. Det talas om bagerier.

Frösö kronomagasin nämns ofta. Ett par hästar skall säljas på auktion. Ang. aflöningsspannmål för Jemtlands artilleri.

1800 dec 23. ang. den för afl. Brännmästaren Hedströms sökte begravningshjälp. Magasinsförvaltaren har även en hel del att göra *se sidan 15*

Gammal nidvisa från Säbra

Bland ungdomar har det tydligen i alla tider varit vanligt att reta varandra med nidvisor. Redan Olaus Magnus nämner det här i sin historia om de nordiska folken från mitten av 1500-talet. Det är ett ålderdomligt ordval i visan. Att värde anges i koppar och silver ser man i längden för Älvsborgs lösen. Annat man kunde sälja var linneväv, näver och att gå klädd i kåde som en herreman, ja, då var man fin.

Visan har tillhört Linnéa Sjäödin i Bondsjö släkting, Jonas Edlund, född i Vangsta 1. Gånsvik 1842. Han var bror till hennes mormor, Kristina Johanna Edlund, f. 1839.

1. Texten nästan oläslig på denna rad
2. Badstusvala, öppet utrymme utanför badstun, med tak, men utan dörr.
3. muta, skall sannolikt vara njuta.
- 4-5 Den som stal dömdes till 40 par spö vid en knut eller påle där han bands fast om han inte hade pengar att betala med.
6. Hemmanspiga var enda barnet som skulle få ärva hemmanet.

se vistexten på sidan 19

Nu tänker jag sjunga om stolta Gossar två
som är de största Strykar i Säbrå Socken gå
I städer och på land, både kvinnor och hvar man må
dessa båda känna, så att visan blir sann, Och aldrig
det förgäta att sjunga den som kan.

Koppar och Silver det är deras Gud
Det vill de församla till Bjällroras ljud
Att de deraf gjuta få, att de pengar skola få
Ty de skryta alltid, att de kläda slita må
Och så Penningar på. 1/

Derpå ett exempel jag eder gifva skall
En dugtig Kopparpanna uti en badstu svala 2/ var
De henne skjäla må, att de deraf gjuta må
Bjällror och klockor och annat mera till
Den som af dem vill köpa de gifva vill

En af deras Systrar så och hennes man
De voro alla fyra om Kannan i ett band
De voro alla fyra om Kannan i ett band
De glada voro då att den saken muta 3/ få
Och af pålen nya ryggaflor få 4/

Den äldre har en fästemo, det vet väl hvar man
Att hon honom vill hafva och ingen an`—————
Om hon såg honom för en knut, att han 40tio par stod
ut, 5/
Så toge hon honom säkerligen an
Och ville med honom knyta Ägtenskapsband

Fortsättning på sidan 20

B Föreningspost

Avs:

Härnösands
Släktforskareförening
Agneta Olofsson
Kastellgatan 26
871 60 Härnösand

Hos alla Hemmanspigor 6/ som finns i detta stift
Ha de gjort sin upvaktning men gissa hur det gick
Der ha de stupa fått uti sin lefnads lopp
Uti Koppar och Silver samt näfre och väf
Och när de gått derifrån ha de ej varit häf

Jag beder eder alla som denna visan hör
Låt aldrig modet falla att ni henne tör!
Ty ingen jag har nämnt och ingen jag har kjänt
På orden skall ni höra åt hvilken hon är nämnd
Jag skall för eder plikta skulle ni blifva stämnd

Om ni vill veta Hvem visan digtat har
Så är ni öfvertygad det är inge dumer karl
Han har ej många gjort det är nog allmänt spordt
Men kan nog göra flera ja om ni så vill ha
Ja till och med kan hända om samma Strykarna

Finis bonorum et malorum
Vissnickare

g.m. Margareta Grafström